

Pálfi Andrea

A gyermekek alternatív napközbeni ellátása alá sorolt programok főbb jellemzői

Az adatgyűjtés módszere

Jelen tanulmány alapjául szolgáló kutatásunk során a vidéki kis és nagy településeken működő, alternatív napközbeni ellátások közé tartozó vagy oda sorolható, gyermekek és fiatalok számára nyújtott szabadidős programokról szerettünk volna többet megtudni. Az adatgyűjtés nyitott kérdéseket tartalmazó postai kérdőív formájában valósult meg.

A programok szabályos lekérdezéséhez szükséges, a pontosan definiált és régebb óta működő szociális intézmények esetében hozzáférhető teljes körű címlista nem állt rendelkezésünkre az alternatív napközbeni ellátásokat nyújtó intézményekre vonatkozóan, így más módon kellett megoldanunk ezek felkeresését. Azt gondoltuk, hogy ha a fővárosból közvetlenül nem is érhetjük el a szervező intézményeket, több lépésben, közvetítő kapcsolatokon keresztül ez könnyen megvalósulhat. Az egyik lehetőség az lett volna, ha az összes létező települési önkormányzatot felkeressük, hogy juttassák el megfelelő intézményeikbe a leveleket. Mivel azonban ez igen költséges megoldás, a megyei módszertani gyermekjóléti szolgálatokat kértük fel arra, hogy továbbítsák a leveleket minden a megyében lévő településnek.

A gyűjtött adatok általános jellemzői

A megyei módszertani intézmények jelentős része feltehetően – szintén költségcsökkentő megfontolásból – csak a nagyobb településeknek továbbította a leveleket. Ezt támasztja alá az, hogy a programokról részben közvetlenül, az adott település válaszlevelében kaptunk információt, részben közvetetten, azaz a nagyobb települések számoltak be a vonzáskörzetükben vagy környezetükben lévő kisebb települések programjairól is. Ez utóbbi megoldás azért is tűnhetett ésszerűnek a megyei módszertani gyermekjóléti szolgálatok

számára, mert sok helyen társulások formában nyújtanak egy adott programot. Hátránya nyilvánvalóan az, hogy a másodkézből származó információ kevésbé megbízható.

Összesen 496 településre vonatkozólag jött válasz, ezek közül 357 településen működik, míg 140 településen nem működik alternatív napközbeni ellátásba sorolható program. Vagyis az adatfelvétel alapján csak azt tudhatjuk biztosan, hogy a hazai települések valamivel több mint 10 százalékában van, és legalább 5 százalékában nincs ilyen program, a többi településről, ami majdnem 85 százalékot tesz ki, nem rendelkezünk biztos információval.

Az alacsonynak mondható visszaérkezési arány egyrészt természetesnek tekinthető, hiszen a levélben történő megkérdezésnél a visszaérkezési arány 10 százalék körüli, vagy ez alatti. Másrészt kevésnek tűnik, ha azt is figyelembe vesszük, hogy az NCSSZI mint minisztériumi háttérintézmény küldte ki a leveleket a megyei módszertani gyermekjóléti szolgálatok részére, azzal a kéréssel, hogy továbbítsák azokat a településekre. Ugyanakkor a megkeresés nem közvetlenül történt, hanem megyei központokon keresztül, amelyek közül több központ feltehetően szintén nem keresett meg minden egyes települést, hanem pl. kistérségi központokon keresztül továbbította a levelet. Végül valószínűsíthető, hogy kevés település vette a fáradságot arra, hogy azt jelezze vissza: náluk nincs ilyen program; tehát feltehetőleg a nem válaszoló települések tekintélyes részében valóban nem működik program. Mindenesetre túl sok bizonytalan tényező merülhet fel, éppen ezért nincs igazi eszközünk arra, hogy a programok országos arányát becsülni tudjuk.

Annyi bizonyos, hogy a különböző megyék települései nem egyforma arányban válaszoltak. A torzulások arra hívhatják fel a figyelmet, hogy a megyei módszertani gyermekjóléti szolgálatok nem egyformán kezelték a feladatot, és eltérő felkészültséggel rendelkeznek egy ilyen kutatás lebonyolításához.

Az adatok oly módon kerültek rögzítésre, hogy az egyes programok külön rekordban kaptak helyet, így egy település több rekordból is állhat. Összesen így 1192 esettel számolhatunk, amelyből levonva a 140 olyan települést, ahol nincs program, 1051 esetet kapunk.

Területi jellemzők

Első körben régiók szerint vizsgáltuk meg a bejövő adatokat, még azokkal a településekkel együtt, ahol nincs is program. A területi eltérések igen nagyok voltak. Legkevesebben az észak-magyarországi és a nyugat-dunántúli régióból válaszoltak. Szintén viszonylag kevés válasz jött Közép-Magyarországról, ennek azonban az is az oka, hogy Budapestet végül nem vettük be a megkeresett települések közé, mivel egyrészt elsősorban a vidéki alternatív napközbeni ellátásokról szerettünk volna többet megtudni, másrészt a jelentékeny számú fővárosi program szisztematikus összegyűjtésére nem szívesen vállalkoztak volna a budapesti módszertani gyermekjóléti szolgálatok.

1. tábla

Programokról szóló visszajelzések régiók szerint		
	Eset	%
Közép-Magyarország	95	8,0
Közép-Dunántúl	203	17,0
Nyugat-Dunántúl	70	5,9
Dél-Dunántúl	248	20,8
Észak-Magyarország	47	3,9
Észak-Alföld	315	26,4
Dél-Alföld	214	18,0
<i>Összesen</i>	<i>1192</i>	<i>100,0</i>

A megyék szerinti megoszlásból látható, hogy Nógrád és Vas megyékből egyáltalán nem szerepelnek programokról szóló adatok, ami azért lehet, mert ezekben a megyékben az adatgyűjtés idején még nem volt módszertani gyermekjóléti szolgálat, amelyet fel lehetett volna kérni a programok kigyűjtésére. Ugyanakkor ebből nem vonhatjuk le azt a következtetést, hogy ebben a két megyében sokkal gyengébb lenne az alternatív napközbeni ellátás helyzete.

A válaszadó települések megyék szerinti eloszlása azt mutatja, hogy Baranya, Borsod-Abaúj-Zemplén és Veszprém megyékből jött a legkevesebb értékelhető válasz. A kérdéses programokban legerősebb megyék Szabolcs-Szatmár-Bereg, Békés,

Komárom-Esztergom és Somogy voltak, így ezek lesznek azok a megyék, amelyekről külön-külön is szót ejtünk.

2. tábla

Programokról szóló visszajelzések megyék szerint		
	Eset	%
Baranya	11	0,9
Bács-Kiskun	28	2,3
Békés	153	12,8
Borsod-Abaúj-Zemplén	12	1,0
Csongrád	33	2,8
Fejér	35	2,9
Győr-Moson-Sopron	41	3,4
Hajdú-Bihar	92	7,7
Heves	35	2,9
Komárom-Esztergom	150	12,6
Pest	95	8,0
Somogy	152	12,8
Szabolcs-Szatmár-Bere g	162	13,6
Jász-Nagykun-Szolnok	61	5,1
Tolna	85	7,1
Veszprém	18	1,5
Zala	29	2,4
<i>Összesen</i>	<i>1192</i>	<i>100,0</i>

Településtípus szerint vizsgálva a beérkezett adatokat, elmondható, hogy a visszajelzések 2/3-a községekből, hét százaléka a megyeszékhelyről és egynegyede egyéb városból érkezett.

3. tábla

Programokról szóló visszajelzések településtípus szerint

	Eset	%
Megyeszékhely	86	7,2
Város	314	26,3
Község	792	66,4
<i>Összesen</i>	<i>1192</i>	<i>100,0</i>

Hol nincs biztosan ilyen program?

Túlnyomórészt Dél-Dunántúlról és Észak-Alföldről jöttek be azok a levelek, amelyek arról számolnak be, hogy nincs egy adott településen program, ugyanakkor ez az a két régió, ahonnan egyébként is a legtöbb levél érkezett, vagyis azoknak a leveleknek az aránya is magas, amelyek a különféle programokról számolnak be. Érdekes lehet viszont, hogy Nyugat-Dunántúlon, ahonnan egyébként is kevés válaszelevél érkezett, viszonylag magas volt a programok hiányáról tájékoztató levél (az összesen 70 esetből 14 eset az jelzi, hogy nincs program).

A megyei eloszlást figyelmesen tanulmányozva kiderül, hogy két olyan megye is van, Somogy és Szabolcs-Szatmár-Bereg, ahol igen magas a különféle programokról beszámoló levelek száma, ám magas a program nélküli települések száma is. Ez arra utalhat, hogy hamis az a feltételezésünk, miszerint csak onnan jött válasz, ahol van program. Az említett két megyében, ahol komolyan vették a válaszadást, egyformán beszámoltak a negatív és a pozitív eredményekről is. Vagyis inkább valószínű, hogy az alig ötszáz levél a több mint háromezer hazai településről nem azt jelenti, hogy ilyen kevés helyen lenne gyermekek alternatív napközbeni ellátása körébe sorolható program, hanem a módszertani gyermekjóléti szolgálatok voltak figyelmetlenek, vagy értették félre a feladatot, és ezért nem jött kellő számú válasz. Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy Komárom-Esztergomból és Békésből - a másik két megyéből, ahol a legmagasabb volt a visszajelzett programok száma – vagy egyáltalán nem érkezett levél programot nem szervező településről (Komárom-Esztergom), vagy ezek részaránya ahhoz képest kicsiny, hogy a megye egyébként milyen sok programról tud beszámolni (Békésben 9 település jelezte, hogy nincs program).

A településtípus szerinti megoszlás a várakozásoknak megfelelően azt mutatja, hogy a legkisebb települések, a községek gondja az, hogy nem tudnak felmutatni egyetlen sem a kérdéses programokból. Bár elvételre előfordulhat ez a városok esetében is, de igen ritkán, legalábbis két ilyen esetről számoltak be.

A programok általános jellemzése

A „Mióta működik a program?” kérdésre az említett programok alig több mint egyharmadánál tudtak pontos évszámot megadni, összesen 378 esetben. Ebből adódik, hogy az egyébként is torzult mintában további torzulásokra lehet számítani a program keletkezési idejére vonatkozó válaszok mentén. Pl. valószínűnek tűnik, hogy a régebben létrejött programok pontos keletkezési idejét kevésbé tudják a válaszadók, így az erre vonatkozó kérdést többször hagyták válasz nélkül. Mivel azonban a torzulás mértékét becsülni nem tudjuk, a továbbiakban eltekintünk tőle, és csupán megjegyezzük, hogy az általánosításokkal különösen óvatosan kell bánni ennél a kérdésnél.

A rendelkezésre álló adatok szerint a programok száma a nyolcvanas-kilencvenes évek fordulójától kezdett felszaporodni, aminek bizonyosan köze van a civil szektor rendszerváltás utáni újraéledéséhez. Szintén volt egy nagyobb ugrás a programok számának gyarapodásában 1998-ban, ami valószínűleg a gyermekvédelmi törvény hatásának köszönhető, annál is inkább, mivel a programok jelentős részét a gyermekjóléti szolgálatok nyújtják. Innentől kezdve tulajdonképpen dinamikusan fejlődik ez a szolgáltatás. Az alternatív napközbeni ellátás a 2002-es módosítással került be a jogszabályba, és talán ennek köszönhető még egy nagyobb ugrás 2002-ben, illetve 2003-ban, azonban ez csak nagyobb időtávlatból lenne jól látható. Az alakulás évét kategóriákba soroltuk, amelyeknek határait az említett fordulópontok képezték (4. tábla).

4. tábla

Programok az alakulás éve szerint		
	Eset	%
1972-1988	13	3,4

1989-1996	40	10,6
1997-2001	189	50,0
2002-2003	136	36,0
<i>Együtt</i>	<i>378</i>	<i>100,0</i>
Válaszhiány	673	-
<i>Összesen</i>	<i>1051</i>	-

A programok típusa

A programok típus szerinti kódolása során a játszóházakat két csoportra osztottuk, gyakoriságuk szerint. Rendszeres játszóházhoz azokat a programokat soroltuk, amelyekre legalább havonta, vagy ennél gyakrabban kerül sor. Időszakos játszóházak ennél lényegesen ritkábban, jellemzően ünnepek környékén, esetleg nyáron kerülnek megrendezésre, tehát a gyerekek nem látogathatják rendszeresen, egész évben a programot.

Családi, ill. ünnepi – jellemzően egynapos – programot sok település jelzett. Jó néhányan ezt jelölték gyerekek számára szervezett egyedüli szabadidős programként. Legjellemzőbbek a falunap, a gyermeknap és a sportnap, de találhatunk ritkább, egyedi programokat is: Márton napi lampionos felvonulás vagy Szent Iván napi szalonnasütés. Ezeket a programokat a helyi önkormányzat szervezi, és az egész települést megmozgatják. Bár a szokásos értelemben véve nem sorolhatók az alternatív napközbeni ellátások közé, annyiban mégis ide tartoznak, hogy a gyermekek és egyben szüleik részére nyújtanak lehetőséget a szabadidő eltöltésére, s egyben közösségépítő hatásuk van.

Viszonylag sok település jelezte programként a rendszeres kirándulást és színházlátogatást, ezért ezeket külön kategóriába soroltuk. E programokat leginkább általános iskolák és gyermekjóléti szolgálatok szervezik, jellemzően tanítási szünetben.

Külön kategóriába került a sportklub. Valószínűleg ez az egyik legelterjedtebb és legrégebbi múltra visszatekintő programtípus hazánkban. A program szervezője legtöbbször közoktatási intézmény (55,5%), de sok foglalkozást valóságos (önálló) sportklubok tartanak (24, 4%). A megcélzott korosztály leginkább a 6-14 éves gyermekek (50,6%), ám a sportprogramok kisebb részében egészen 18 éves korig részt vehetnek a fiatalok .

A települések a sportklubnál többször csak a szakköröket jelölték meg. Két alcsoportra osztottuk e programokat: művészeti foglalkozásra és egyéb szakkörökre. Az előbbibe soroltuk a kézműves vagy rajzfoglalkozásokat, a néptánc, mazzorett vagy jazz-balet csoportokat, és a színjátszó foglalkozásokat. Egyéb szakkörbe került pl. a sakk szakkör, a hagyományörző csoport, a környezetvédelmi foglalkozás. Jellemző mindkét programtípusra, hogy szervezőként leginkább a közoktatási intézményeket találjuk meg (közel 50%), de sok programot szerveznek a művelődési házak is (26%).

A gyermekek táboroztatása viszonylag sok településen megoldott, leginkább a nyári időszakra korlátozva.

A különböző korcsoportok közül a kamaszok és fiatalok szabadidő-eltöltését leginkább a következő négy program segítheti: személyiségfejlesztő vagy kortárssegítő csoport, ifjúsági-kamasz klub, utcagyerek-program, teleház. Előzetes elképzeléseimben nem szerepelt a teleház, mint külön program-kategória, de jelentős számú település jelezte, hogy a fiatalok szabadidejüket leginkább itt töltik, többé-kevésbé szervezett formában. Az ifjúsági-kamasz klubok, ill. a tematikus csoportfoglalkozások szervezői legtöbbször a gyermekjóléti szolgálatok, de viszonylag sok foglalkozást tartanak a civil szervezetek is, több mint 10%-ot. Utagyerek-program létezéséről sajnos mindössze két településen számoltak be (Tatabánya, Oroszlány).

5. tábla

Programok típusa		
	Eset	%
Rendszeres játszóház	132	12,6
Időszakos játszóház	112	10,7

Családi alkalmi programok	80	7,6
Rendszeres kirándulás, színház	32	3,0
Sport klubok	164	15,6
Művészeti szakkör	204	19,4
Egyéb szakkör	57	5,4
Táboroztatás	101	9,6
Személyiségfejlesztő csoport	39	3,7
Ifjúsági-kamasz csoport	108	10,3
Utcagyerek-program	2	0,2
Teleház	20	1,9
<i>Összesen</i>	<i>1051</i>	<i>100,0</i>

A különböző programok fenntartó (illetve működtető) intézmény szerinti vizsgálata azt mutatja, hogy a beérkezett adatok szerint az iskola, a gyermekjóléti szolgálat és a művelődési ház a három leggyakoribb szervező intézmény. E három közintézmény adja a programok közel háromnegyedét. Feltűnő a civil szervezetek viszonylagosan alacsony aránya: a civil szervezetek, az egyházak, és a Kht.-k, közalapítványok együttes aránya sem éri el a 10 százalékot.

6. tábla

Programok a fenntartó (működtető) intézmény típusa szerint		
	Eset	%
Civil szervezet	65	6,2
Kht, közalapítvány	18	1,7
Egyház, egyházi fenntartású szervezet	21	2,0
Önkormányzat	59	5,6
Gyermejjóléti szolgálat	260	24,8

Közoktatási intézmény	295	28,1
Művelődési ház	200	19,1
Sportklub	47	4,5
Bölcsőde	4	0,4
Könyvtár	22	2,1
Védőnői szolgálat	7	0,7
Magánszemély	8	0,8
Egyéb	19	1,8
Nincs adat	24	2,3
<i>Együtt</i>	<i>1049</i>	<i>100,0</i>
Válaszhiány	2	-
<i>Összesen</i>	<i>1051</i>	<i>-</i>

Általános összefüggések

A különböző programok általános összefüggéseinek vizsgálata során a következő eloszlásbeli mintázatokat tapasztaltuk:

A civil szervezetek, valamint a közhasznú társaságok és közalapítványok legfőképpen a megyeszékhelyeken programadók. Szintén inkább a megyeszékhelyekre jellemzők a művelődési házak és a könyvtárak erősebb szerepe az alternatív napközbeni ellátás keretébe tartozó programok nyújtásában. Továbbá mind a megyeszékhelyek, mind a városok esetében jelentős szerepet játszanak a gyermekjóléti szolgálatok. Ezzel szemben a kisebb helyeken, főleg községekben leginkább az iskola, az önkormányzat, valamint a sportklubok játszanak programszervező szerepet.

7. tábla

A fenntartó (működtető) intézmény településtípus szerint				
Fenntartó intézmény	Településtípus			Együtt
	Megye-sz ékhely	Város	Község	

Közüoktatási intézmény	Eset	1	68	226	295
	%	1,2	21,9	34,7	28,1
Művelődési ház	Eset	23	57	120	200
	%	26,7	18,3	18,4	19,1
Gyermekjóléti szolgálat	Eset	28	104	128	260
	%	32,6	33,4	19,6	24,8
Egyház, egyházi fenntartású szervezet	Eset	3	8	10	21
	%	3,5	2,6	1,5	2,0
Civil szervezet	Eset	15	19	31	65
	%	17,4	6,1	4,8	6,2
Önkormányzat	Eset	1	4	54	59
	%	1,2	1,3	8,3	5,6
Bölcsőde	Eset	0	3	1	4
	%	0,0	1,0	0,2	0,4
Egyéb	Eset	1	8	10	19
	%	1,2	2,6	1,5	1,8
Kht, közalapítvány	Eset	9	6	3	18
	%	10,5	1,9	0,5	1,7
Sportklub	Eset	0	12	35	47
	%	0,0	3,9	5,4	4,5
Könyvtár	Eset	4	9	9	22
	%	4,7	2,9	1,4	2,1
Védőnő	Eset	1	3	3	7
	%	1,2	1,0	0,5	0,7
Magánszemély	Eset	0	0	8	8
	%	0,0	0,0	1,2	0,8
Válaszhiány	Eset	0	10	14	24
	%	0,0	3,2	2,1	2,3
Együtt	Eset	86	311	652	1049
	%	100,0	100,0	100,0	100,0

A személyiségfejlesztő csoport és a rendszeres játszóház a megyeszékhelyeken a leggyakoribb, kisebb helyeken a sportklubok és az időszakos játszóházak, valamint a teleházak meghatározó jelentőségűek, de gyakran vannak jelen ifjúsági csoportok is. Érdekes lehet, hogy mind a rendszeres kirándulás, mind a táboroztatások megszervezésében a középső településkategória, a kisebb városok látszanak dominálni.

8. tábla

Programok településtípus szerint					
Programok		Településtípus			Együtt
		Megye-sz ékhely	Város	Község	
Rendszeres játszóház	Eset	21	46	65	132
	%	24,4	14,8	9,9	12,6
Időszakos játszóház	Eset	5	30	77	112
	%	5,8	9,6	11,8	10,7
Ünnepi program	Eset	12	21	47	80
	%	14,0	6,8	7,2	7,6
Rendszeres kirándulás	Eset	1	16	15	32
	%	1,2	5,1	2,3	3,0
Sport klubok	Eset	1	36	127	164
	%	1,2	11,6	19,4	15,6
Művészeti szakkör	Eset	13	59	132	204
	%	15,1	19,0	20,2	19,4
Egyéb szakkör	Eset	4	16	37	57
	%	4,7	5,1	5,7	5,4
Táboroztatás	Eset	8	41	52	101
	%	9,3	13,2	8,0	9,6
Személyiség-fejl esztő csoport	Eset	10	18	11	39
	%	11,6	5,8	1,7	3,7

Ifjúsági csoport	Eset	10	25	73	108
	%	11,6	8,0	11,2	10,3
Utcagyerek-program	Eset	1	1	0	2
	%	1,2	0,3	0,0	0,2
Teleház	Eset	0	2	18	20
	%	0,0	0,6	2,8	1,9
Együtt	Eset	86	311	654	1051
	%	100,0	100,0	100,0	100,0

Bár a kevés számú adatból talán nem helyes az általánosítás, úgy tűnik, a rendszerváltás előtti időkre visszatekintő csekély számú programok főleg a kisebb településeken kerültek megszervezésre, vagyis elsősorban a községekben, másodsorban a kisvárosokban találunk ilyeneket. A rendszerváltást követően a civil szektor megjelenésével ugyan az egész országban javult az alternatív napközbeni ellátás helyzete, leginkább mégis a nagyobb városokban. A kilencvenes évek második felében szintén a megyeszékhelyek, illetve a kisvárosok, az ezredforduló után viszont megint csak a községek erősödtek nagyobb mértékben a kérdéses programok tekintetében.

Rendszeres játszótérházak

Az alternatív napközbeni ellátást nyújtó programok közül a gyermekvédelem figyelmének középpontjában valószínűleg a rendszeres játszóházak állnak. Egyúttal ez az egyik legvitatottabb státuszú program, mert bár ez lehet az egyik legfontosabb színtere a primer prevenciós gyermekvédelemnek, az ide tartozó programok sokfélék, és működésük kevésbé szabályozott.

A bejövő válaszok alapján összesen 132 ilyen programot regisztráltunk. A rendszeres játszóházak régiók szerinti eloszlása nagymértékben megfelel az összes program egyesített eloszlásának, vagyis a legtöbb programról (az esetek 25%-a!) az észak-alföldi régióból számoltak be, a második legtöbbről a Közép-Dunántúlról, és így tovább. A rendelkezésre álló adatok ugyan nem reprezentatívak, annyit mégis érdemes megjegyezni, hogy a rendszeres játszóház-program felülreprezentáltak tűnik a közép-dunántúli és észak-magyarországi régióban, ugyanakkor alulreprezentáltak a Dél-Dunántúlon.

9. tábla

A rendszeres játszóházak régiók szerint				
Régiók	Rendszeres játszóházak		Összes program	
	Eset	%	Eset	%
Közép-Magyarország	13	9,8	90	8,6
Közép-Dunántúl	30	22,7	203	19,3
Nyugat-Dunántúl	5	3,8	56	5,3
Dél-Dunántúl	17	12,9	189	18,0
Észak-Magyarország	9	6,8	43	4,1
Észak-Alföld	33	25,0	268	25,5
Dél-Alföld	25	18,9	202	19,2
<i>Összesen</i>	<i>132</i>	<i>100,0</i>	<i>1051</i>	<i>100,0</i>

A megye szerint megoszlást vizsgálva feltűnő, hogy Baranyában nem jelezték, hogy volna rendszeres játszóház, igaz, eleve kevés programról számoltak be e dél-dunántúli megyéből, ami persze nem zárja ki sokkal több program létezését. A táblázatból kitűnik, hogy például

Heves megyében az össze programhoz képesti arányán felül említettek rendszeres játszóházat, de ilyen felbontásban már nagyon óvatosan kell bánni bármiféle általánosítással, hiszen az esetszám eleve viszonylag alacsony, másrészt a visszaküldés, azaz a programokról szóló regisztrációk, mint már említettük, nem feltétlenül tükrözi a valódi arányokat.

10. tábla

A rendszeres játszóházak megye szerint				
Megyék	Rendszeres játszóházak		Összes program	
	Eset	%	Eset	%
Baranya	0	0,0	6	0,6
Bács-Kiskun	1	0,8	26	2,5
Békés	19	14,4	144	13,7
Borsod-Abaúj-Zemplén	1	0,8	11	1,0
Csongrád	5	3,8	32	3,0
Fejér	4	3,0	35	3,3
Győr-Moson-Sopron	3	2,3	40	3,8
Hajdú-Bihar	11	8,3	85	8,1
Heves	8	6,1	32	3,0
Komárom-Esztergom	20	15,2	150	14,3
Pest	13	9,8	90	8,6
Somogy	11	8,3	115	10,9
Szabolcs-Szatmár-Bere	15	11,4	126	12,0
g				
Jász-Nagykun-Szolnok	7	5,3	57	5,4
Tolna	6	4,5	68	6,5
Veszprém	6	4,5	18	1,7
Zala	2	1,5	16	1,5
<i>Összesen</i>	132	100,0	1051	100,0

Főleg a nagyobb településeken, vagyis a megyeszékhelyeken, de az egyéb városokban is felülreprezentáltak a rendszeres játszóházak, községekben viszont kevésbé vannak jelen.

11. tábla

A rendszeres játszóházak településtípus szerint				
Településtípus	Rendszeres játszóházak		Összes program	
	Eset	%	Eset	%
Megyeszékhely	21	15,9	86	8,2
Egyéb város	46	34,8	311	29,6
Község	65	49,2	654	62,2
<i>Összesen</i>	<i>132</i>	<i>100,0</i>	<i>1051</i>	<i>100,0</i>

A várakozásokkal ellentétben a rendszeres játszóházak több mint egynegyedét gyermekjóléti szolgálat adja, egyötödét művelődési ház, és csak 9 százalékát civil szervezet - igaz, így is felülreprezentáltak a civil szervezetek a fenntartók között, de ennél jóval többre lehetett számítani. Látható, hogy jó néhány közoktatási intézmény is biztosít rendszeres játszóházat. Ez érdekes lehet annak ellenére, hogy e programtípus esetében a szervező intézmények közötti részarányuk alacsonynak számít a többi programhoz képest.

12. tábla

A rendszeres játszóházak a fenntartó (működtető) intézmény típusa szerint				
Fenntartó intézmény típusa	Rendszeres játszóházak		Összes program	
	Eset	%	Eset	%
Civil szervezet	12	9,1	65	6,2
Kht, közalapítvány	4	3,0	18	1,7
Egyház, egyházi fenntartású szervezet	6	4,5	21	2,0
Önkormányzat	6	4,5	59	5,6

Gyermekjóléti szolgálat	37	28,0	260	24,7
Közüoktatási intézmény	12	9,1	295	28,1
Művelődési ház	26	19,7	200	19,0
Sportklub			47	4,5
Bölcsőde	4	3,0	4	0,4
Könyvtár	4	3,0	22	2,1
Védőnői szolgálat	7	5,3	7	0,7
Magánszemély	1	0,8	8	0,8
Egyéb	10	7,6	19	1,8
Válaszhiány	3	2,3	26	2,5
<i>Összesen</i>	<i>132</i>	<i>100,0</i>	<i>1051</i>	<i>100,0</i>

A kilencvenes évek második felében kezdett el nőni a rendszeres játszóházak száma, de igazán csak 2000 után indultak fejlődésnek. A keletkezésük időpontjáról is beszámoló rendszeres játszóházak 58 százaléka az utolsó négy évben, 2000 és 2003 között jött létre.

13. tábla

Programok az alakulás éve szerint				
Mikor jött létre?	Rendszeres játszóházak		Összes program	
	Eset	%	Eset	%
1972-1988	1	1,3	13	3,4
1989-1996	7	9,2	40	10,6
1997-2001	38	50,0	189	50,0
2002-2003	30	39,5	136	36,0
<i>Együtt</i>	<i>76</i>	<i>100,0</i>	<i>378</i>	<i>100,0</i>
Hiányzó adat	56	-	673	-
<i>Összesen</i>	<i>132</i>	<i>-</i>	<i>1051</i>	<i>-</i>

A programok korcsoportjainak kódolása során úgy jártunk el, hogy megpróbáltuk a gyermekkor szakaszai szerint kategorizálni a beérkező válaszokat, így a következő csoportokat képeztük: 0-3 (baba), 3-6 (kisgyermek), 6-12 (gyermek), 12-14 (kiskamasz), 14-18 (kamasz), 18-25 (fiatal). E szerint voltak minden programtípuson belül olyan konkrét programok, amelyek egy jellegzetes korcsoportra specializálódtak, és voltak olyanok, amelyek egyszerre több korcsoportot is megszólítottak, vagy akár mindegyiket.

A rendszeres játszóházak egynegyede a három év alatti kisgyermekekre specializálódott, ezek az úgynevezett baba-mama klubok, tehát a gyesen lévő kismamákat és gyermekeiket célozza meg. A legtöbb ilyen program azonban egyszerre több korcsoport (pl. 3-6 évesek és 6-12 évesek, vagy 6-12 évesek és 12-14 évesek) számára nyújt szabadidő-eltöltési lehetőséget.

14. tábla

Játszóházak által megcélzott korcsoport		
	Eset	%
Baba (0-3)	31	23,5
Kisgyermek (3-6)	4	3,0
Gyermek (6-12)	8	6,1
Minden korcsoport	15	11,4
0-6 év	4	3,0
0-12 év	2	1,5
0-14 év	1	0,8
3-12 év	22	16,7
3-14 év	11	8,3
3-18 év	2	1,5
6-14 év	16	12,1
6-18 év	2	1,5
Válaszhiány	14	10,6
<i>Összesen</i>	<i>132</i>	<i>100,0</i>

Programok Békés megyében

E megyéből 144 különböző program létéről kaptunk információkat. A visszaérkezett levelek alapján azt mondhatjuk, hogy Békés megyében magasabb a megyeszékhelyről jelzett programok aránya, és ehhez képest viszonylag alacsonynak mondható a községekben regisztrált programok részaránya a többi országrészre jellemző programok megoszlásához képest.

Viszonylag magasnak mondható a rendszeres játszóház aránya, valamint a sportkluboké, annak ellenére, hogy ez utóbbi típusú programok inkább a kistelepülésekre jellemzőek, és mint említettem, ebből a megyéből kisebb részben jeleztek vissza községi programokat. Szép számmal vannak jelen extrább programok is, mint a táboroztatás vagy az ifjúsági csoportok.

15. tábla

Békés megye és a többi országrész programtípus szerint				
Program típusa	Békés megye		Többi országrész	
	Eset	%	Eset	%
Rendszeres játszóház	19	13,2	113	12,5
Időszakos játszóház	15	10,4	97	10,7
Ünnepi program	8	5,6	72	7,9
Rendszeres kirándulás	5	3,5	27	3,0
Sportklubok	23	16,0	141	15,5
Művészeti szakkör	27	18,8	177	19,5
Egyéb szakkör	8	5,6	49	5,4
Táboroztatás	17	11,8	84	9,3
Személyiségfejlesztő	4	2,8	35	3,9

csoport				
Ifjúsági csoport	15	10,4	93	10,3
Utcagyerek-program	0	0,0	2	0,2
Teleház	3	2,1	17	1,9
<i>Összesen</i>	<i>144</i>	<i>100,0</i>	<i>907</i>	<i>100,0</i>

A művelődési házak, a közhasznú társaságok, közalapítványok és az egyházak szerepe erős a programok megszervezésében. Az átlagosnál kisebb súllyal van viszont jelen az önkormányzat, a közoktatási intézmény és a gyermekjóléti szolgálat, ami adott esetben örvendetes is lehet, hiszen azt mutatja, hogy nem mindig e néhány központi szerepet ellátó intézményre hárul a gyermekjóléti programok színesebbé tételének a feladata.

16. tábla

Békés megye és a többi országrész a fenntartó intézmény szerint				
Fenntartó intézmény típusa	Békés megye		Többi országrész	
	Eset	%	Eset	%
Civil szervezet	7	4,9	58	6,4
Kht, közalapítvány	10	7,0	8	0,9
Egyház, egyházi fenntartású szervezet	5	3,5	16	1,8
Önkormányzat	4	2,8	55	6,1
Gyermekjóléti szolgálat	29	20,4	231	25,5

Közüoktatási intézmény	35	24,6	260	28,7
Művelődési ház	34	23,9	166	18,3
Sportklub	6	4,2	41	4,5
Bölcsoöde	2	1,4	2	0,2
Könyvtár	5	3,5	17	1,9
Védőnő	0	0,0	7	0,8
Magánszemély	0	0,0	8	0,9
Egyéb	5	3,5	14	1,5
<i>Együtt</i>	<i>142</i>	<i>100,0</i>	<i>905</i>	<i>100,0</i>
Válaszhiány	2	-	22	-
<i>Összesen</i>	<i>144</i>	<i>-</i>	<i>907</i>	<i>-</i>

A programok létrejöttének időpontjáról sajnos nagyon kevés adat áll rendelkezésre, mindössze 61 programról tudjuk a létrehozásuk időpontját. A számok alapján úgy látszik, hogy ebben a megyében a rendszerváltást követően létrejövő kezdeményezések súlya nagyobb a többi országrészhez képest, ugyanakkor a legutóbbi fejlődési hullámból kissé kimaradtak: tíz százalékponttal alacsonyabb az utóbbi két évben létrejövő programok aránya.

Jelentős a rendszeres programok száma, ami azt mutatja, hogy vélhetőleg komolyan veszik a gyermekjóléti és ifjúsági programokat.

17. tábla

Békés megye és a többi országrész a program rendszeressége szerint

A program rendszeressége	Békés megye		Többi országrész	
	Eset	%	Eset	%
Rendszeres	102	70,8	609	68,6
Időszakos	32	22,2	198	22,3
Alkalmi	10	6,9	81	9,1
<i>Együtt</i>	<i>144</i>	<i>100,0</i>	<i>888</i>	<i>100,0</i>
Válaszhiány	0	-	19	-
<i>Összesen</i>	<i>144</i>	<i>-</i>	<i>907</i>	<i>-</i>

Programok Komárom-Esztergom megyében

Komárom-Esztergom megyéből érkezett vissza a legtöbb az alternatív napközbeni ellátás körébe tartozó programról szóló visszajelzés, kerekén 150 különböző programról kaptunk információt. Ebből a megyéből viszonylag kevesebb olyan programról számoltak be, amely a megyeközpontban található, számosabbak viszont a kisvárosi és főleg a községi programok.

A rendszeres játszóház szerepe Komárom-Esztergom megyében is meghatározó, akár Békésben, és ennél is nagyobb arányban felülreprezentált az időszakos játszóház a többi országrészhez képest. Ezeken kívül azonban számos "extra" program is megtalálható itt, például igen magasnak mondható a művészeti szakkörök részaránya, némileg szintén felülreprezentált a személyiségfejlesztő csoport, valamint az országban egyedül innen jeleztek utcagyerek-programot. Ezzel komplementer módon ugyanakkor viszonylag alacsony az ünnepi programok, a rendszeres kirándulások, a táboroztatás, az ifjúsági csoport és a teleház részaránya.

18. tábla

Komárom-Esztergom megye és a többi országrész programtípus szerint				
Program típusa	Komárom-Esztergom megye		Többi országrész	
	Eset	%	Eset	%
Rendszeres játsszóház	20	13,3	112	12,4
Időszakos játsszóház	20	13,3	92	10,2
Ünnepi program	8	5,3	72	8,0
Rendszeres kirándulás	4	2,7	28	3,1
Sport klubok	23	15,3	141	15,6
Művészeti szakkör	37	24,7	167	18,5
Egyéb szakkör	10	6,7	47	5,2
Táboroztatás	10	6,7	91	10,1
Személyiségf ejlesztő csoport	6	4,0	33	3,7
Ifjúsági csoport	9	6,0	99	11,0
Utcagyerek-p rogram	2	1,3	0	0,0
Teleház	1	0,7	19	2,1
<i>Összesen</i>	<i>150</i>	<i>100,0</i>	<i>901</i>	<i>100,0</i>

A fenntartók között igen magas a közoktatási intézmények aránya, és említésre méltó a sportklubok szerepe, viszont észrevehetően alacsonynak mondható a civil szervezetek részaránya a visszaérkezett levelek alapján.

19. tábla

Komárom-Esztergom megye és a többi országrész a fenntartó intézmény szerint				
Fenntartó intézmény típusa	Komárom-Esztergom megye		Többi országrész	
	Eset	%	Eset	%
Civil szervezet	4	2,7	61	6,9
Kht, közalapítvány	1	0,7	17	1,9
Egyház, egyházi fenntartású szervezet	3	2,0	18	2,1
Önkormányzat	8	5,4	51	5,8
Gyermekjóléti szolgálat	34	23,1	226	25,7
Közoktatási intézmény	56	38,1	239	27,2
Művelődési ház	23	15,6	177	20,2
Sportklub	10	6,8	37	4,2
Bölcsőde	1	0,7	3	0,3
Könyvtár	3	2,0	19	2,2
Védőnő	2	1,4	5	0,6
Magánszemély	0	0,0	8	0,9
Egyéb	2	1,4	17	1,9

<i>Együtt</i>	<i>147</i>	<i>100,0</i>	<i>878</i>	<i>100,0</i>
Válaszhiány	3	-	23	-
<i>Összesen</i>	<i>150</i>	<i>-</i>	<i>901</i>	<i>-</i>

Összesen 65 programról rendelkezünk arra vonatkozó adattal, hogy mikor jött létre az adott program, nem lenne tehát tanácsos túlzott általánosításokba bocsátkozni. Annyit talán mégis mondhatunk, hogy a visszajelzések alapján úgy tűnik: ebben a megyében 1997 és 2001 között jött létre a programok kétharmada, és viszonylag kevés olyan programról számoltak be, amelyet az utóbbi két évben hoztak létre.

Komárom-Esztergom megyében, Békés megyéhez hasonlóan, szintén nagy szerepe van a rendszeres programoknak, és alacsonynak mondható az alkalmi programok részaránya.

20. tábla

Komárom-Esztergom megye és a többi országrész a program rendszeressége szerint				
A program rendszeressége	Komárom-Esztergom megye		Többi országrész	
	Eset	%	Eset	%
Rendszeres	108	72,5	603	68,3
Időszakos	32	21,5	198	22,4
Alkalmi	9	6,0	82	9,3
<i>Együtt</i>	<i>149</i>	<i>100,0</i>	<i>883</i>	<i>100,0</i>
Válaszhiány	1	-	18	-
<i>Összesen</i>	<i>150</i>	<i>-</i>	<i>901</i>	<i>-</i>

Programok Somogy megyében

Ebből a megyéből összesen 115 program létezését jelezték. A Somogyból visszaérkezett levelek alapján elsősorban a kisebb városoknak és a megyeközpontnak tulajdoníthatunk nagyobb szerepet a gyermekek alternatív napközbeni ellátásába sorolható programok nyújtásában, községekben szerveződő programokról viszont nem jött visszajelzés.

A rendszeres játszóház szerepe nem túl nagy, viszont az időszakos játszóház felülreprezentált. Szintén jellemző az ünnepi programok, a teleház (ez utóbbi annak ellenére jellemző, hogy a válaszlevelek csak városokra korlátozódtak), a sportklubok és az ifjúsági csoport erősebb jelenléte.

21. tábla

Somogy megye és a többi országrész programtípus szerint				
Program típusa	Somogy megye		Többi országrész	
	Eset	%	Eset	%
Rendszeres játszóház	11	9,6	121	12,9
Időszakos játszóház	16	13,9	96	10,3
Ünnepi program	12	10,4	68	7,3
Rendszeres kirándulás	2	1,7	30	3,2
Sport klubok	20	17,4	144	15,4
Művészeti szakkör	21	18,3	183	19,6
Egyéb szakkör	6	5,2	51	5,4
Táboroztatás	9	7,8	92	9,8
Személyiségfejlesztő csoport	1	0,9	38	4,1
Ifjúsági csoport	13	11,3	95	10,1
Utcagyerek-program	0	0,0	2	0,2
Teleház	4	3,5	16	1,7
<i>Összesen</i>	<i>115</i>	<i>100,0</i>	<i>936</i>	<i>100,0</i>

A fenntartók között erős az önkormányzat és a gyermekjóléti szolgálatok szerepe, valamint figyelemreméltó a civil szervezetek nagyobb arányú jelenléte.

22. tábla

Somogy megye és a többi országrész a fenntartó intézmény szerint				
Fenntartó intézmény típusa	Somogy megye		Többi országrész	
	Eset	%	Eset	%
Civil szervezet	9	8,3	56	6,1
Kht, közalapítvány	0	0,0	18	2,0
Egyház, egyházi fenntartású szervezet	2	1,8	19	2,1
Önkormányzat	14	12,8	45	4,9
Gyermekjóléti szolgálat	29	26,6	231	25,2
Közüktatási intézmény	26	23,9	269	29,4
Művelődési ház	19	17,4	181	19,8
Sportklub	4	3,7	43	4,7
Bölcsőde	0	0,0	4	0,4
Könyvtár	5	4,6	17	1,9
Védőnő	0	0,0	7	0,8
Magánszemély	1	0,9	7	0,8

Egyéb	0	0,0	19	2,1
<i>Együtt</i>	<i>109</i>	<i>100,0</i>	<i>916</i>	<i>100,0</i>
Válaszhiány	6	-	20	-
<i>Összesen</i>	<i>115</i>	<i>-</i>	<i>936</i>	<i>-</i>

A programok létrejöttének időpontjáról nagyon kevés, összesen 41 adat áll rendelkezésre, így mindössze azt jegyezzük meg, hogy Somogy megyében van négy viszonylag réginek mondható, a rendszerváltás előtti időkre visszatekintő program, és több program jött létre közvetlenül a rendszerváltást közvető években.

A rendszeres programok aránya alacsonyabb az ország többi részében tapasztalt aránynál, és feltűnően magas az alkalmi programok aránya.

23. tábla

Somogy megye és a többi országrész a program rendszeressége szerint				
A program rendszeressége	Somogy megye		Többi országrész	
	Eset	%	Eset	%
Rendszeres	71	62,8	640	69,6
Időszakos	26	23,0	204	22,2
Alkalmi	16	14,2	75	8,2
<i>Együtt</i>	<i>113</i>	<i>100,0</i>	<i>919</i>	<i>100,0</i>
Válaszhiány	2	-	17	-
<i>Összesen</i>	<i>115</i>	<i>-</i>	<i>936</i>	<i>-</i>

Programok Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében

A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből visszaérkező levelek összesen 126 alternatív napközbeni ellátás körébe sorolható programról számolnak be. Ezek mintegy kétharmada a községekben működik, és ezzel felülreprezentáltak nevezhetők a községi programok a rendelkezésre álló információk alapján. A megyeszékhelyről is sok visszajelzés érkezett, a kisebb városok súlya viszont e megye esetében a többi országrészhez viszonyítva nem tűnik olyan nagyoknak.

Igen magas a többi vizsgált megyéhez képest a sportklub jellegű programok aránya, egész pontosan 7,5 százalékponttal több sportklubról számoltak be, mint a többi országrészben. Ez részben magyarázható lenne azzal, hogy itt a községek nagyobb arányban vannak jelen, és a sportklubok inkább kistelepüléseken találhatók meg nagyobb arányban. Ugyanez viszont elvileg elmondható a teleházakról is, márpedig e megyéből csak két teleház működéséről jött visszajelzés.

Ifjúsági csoportról szintén a többi országrésznél lényegesen nagyobb arányban számoltak be, ezzel szemben úgy tűnik, időszakos játszóház és a művészeti szakkör Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a többi megyéhez képest lényegesen kevesebb működik.

24. tábla

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és a többi országrész programtípus szerint				
Program típusa	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye		Többi országrész	
	Eset	%	Eset	%
Rendszeres játszóház	15	11,9	117	12,6
Időszakos játszóház	6	4,8	106	11,5
Ünnepi program	10	7,9	70	7,6
Rendszeres kirándulás	3	2,4	29	3,1

Sport klubok	28	22,2	136	14,7
Művészeti szakkör	20	15,9	184	19,9
Egyéb szakkör	9	7,1	48	5,2
Táboroztatás	13	10,3	88	9,5
Személyiségfejlesztő csoport	3	2,4	36	3,9
Ifjúsági csoport	17	13,5	91	9,8
Utcagyerek-program	0	0,0	2	0,2
Teleház	2	1,6	18	1,9
<i>Összesen</i>	<i>126</i>	<i>100,0</i>	<i>925</i>	<i>100,0</i>

Az adatok szerint a fenntartók között a civil szervezetek, az önkormányzat és a sportklubok visznek erősebb szerepet, és a gyermekjóléti szolgálat, valamint a művelődési ház tűnik kevésbé meghatározónak.

25. tábla

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és a többi országrész a fenntartó intézmény szerint				
Fenntartó intézmény típusa	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye		Többi országrész	
	Eset	%	Eset	%
Civil szervezet	12	10,3	53	5,8
Kht, közalapítvány	0	0,0	18	2,0
Egyház,	2	1,7	19	2,1

egyházi fenntartású szervezet				
Önkormányzat	11	9,4	48	5,3
Gyermekjóléti szolgálat	25	21,4	235	25,9
Közoktatási intézmény	37	31,6	258	28,4
Művelődési ház	16	13,7	184	20,3
Sportklub	10	8,5	37	4,1
Bölcsőde	0	0,0	4	0,4
Könyvtár	2	1,7	20	2,2
Védőnő	0	0,0	7	0,8
Magánszemély	0	0,0	8	0,9
Egyéb	2	1,7	17	1,9
<i>Együtt</i>	<i>117</i>	<i>100,0</i>	<i>908</i>	<i>100,0</i>
Válaszhiány	9	-	17	-
<i>Összesen</i>	<i>126</i>	<i>-</i>	<i>925</i>	<i>-</i>

A programok létrejöttének időpontjáról igen kevés, összesen 38 adat áll rendelkezésre. Mégis annyit mondhatunk, hogy több régi múltú, még a rendszerváltás előtt létrejött program létezéséről számoltak be a visszajött levelek, ugyanakkor a kilencvenes évek első felében létrejövő programról a többi országrészhez képest kevés adat érkezett be.

A programok rendszeressége alapján vizsgálva Szabolcs-Szatmár-Bereg megyét, viszonylag magasnak mondható a rendszeres programok, és alacsonyabbnak az időszakos, illetve alkalmi programok aránya.

26. tábla

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és a többi országrész a program rendszeressége szerint				
A program rendszeressé ge	Szabolcs-Szatmár-Bere g megye		Többi országrész	
	Eset	%	Eset	%
Rendszeres	91	72,8	620	68,4
Időszakos	24	19,2	206	22,7
Alkalmi	10	8,0	81	8,9
<i>Együtt</i>	<i>125</i>	<i>100,0</i>	<i>907</i>	<i>100,0</i>
Válaszhiány	1	-	18	-
<i>Összesen</i>	<i>126</i>	<i>-</i>	<i>925</i>	<i>-</i>